

Joanna Florek, Dorota Czerwińska-Kayzer

Katedra Finansów i Rachunkowości
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

Sposoby zarządzania ryzykiem działalności gospodarczej w przedsiębiorstwach produkujących pasze¹

Wstęp

Funkcjonowaniu każdego przedsiębiorstwa w warunkach gospodarki rynkowej nieodłącznie towarzyszy ryzyko, najczęściej rozumiane jako niebezpieczeństwo niespełnienia zamierzonych efektów. W procesie obrotu towarowego surowiec rolniczy w formie przepływów materiałowych przechodzi przez różne stadia produkcji pośredniej, tj.: od producenta rolnego po finalnego konsumenta [Czyżewski 1997]. W konsekwencji wszyscy uczestnicy rynku rolnego narażeni są na ryzyko rynkowe, które powoduje destabilizację dochodów producentów rolnych i podmiotów kolejnych ogniw łańcucha produkcyjnego. Przedsiębiorstwa produkujące pasze dla zwierząt gospodarskich są specyficznym ogniwem tego łańcucha, z jednej strony bowiem skupują surowiec niezbędny do produkcji, pochodzący z produkcji roślinnej gospodarstw rolnych (zboża, łubiny, groch itp.), z drugiej strony podmioty te produkują pasze i koncentraty dla gospodarstw rolnych, które wykorzystują je w produkcji zwierzęcej. Stąd wytwórcie pasz uzależnione są dwustronnie od podmiotów gospodarczych z jednej sfery produkcji. Zatem obrót paszami jest ograniczony, co może powodować wystąpienie większego ryzyka destabilizacji działalności gospodarczej uczestników tego rynku, w tym przedsiębiorstw produkujących pasze. Przyczynami wystąpienia zagrożeń w tych podmiotach może być ryzyko walutowe, wynikające z konieczności zakupu surowców (soi) z importu, a także ryzyko płynności obrotu towarowego, na które składa się brak możliwości sprzedaży lub zakupu wyprodukowanej masy towarowej w określonym dogodnym terminie,

¹ Artykuł został przygotowany w ramach programu wieloletniego „Ulepszenie krajowych źródeł białka roślinnego, ich produkcji, systemu obrotu i wykorzystania w paszach”. Zadanie 5: Ekonomiczne uwarunkowania rozwoju produkcji, infrastruktury rynku i systemu obrotu, a także opłacalności wykorzystania roślin strączkowych na cele paszowe w Polsce.

jak i konieczność akceptacji cen, które nie zawsze zapewniają opłacalność produkcji [Jerzak, Czyżewski 2006]. W przedsiębiorstwach zajmujących się produkcją pasz należy je rozpatrywać zarówno z punktu widzenia kupującego surowiec, jak i sprzedającego wyroby. Kolejnymi przyczynami zagrożeń mogą być niedopełnienie obowiązków przez dostawców surowca, brak lub nieprzedłużenie długookresowych umów z dostawcami i odbiorcami, uzależnienie od niewielkiej liczby dostawców i odbiorców, niska rentowność, niezapewniająca środków na funkcjonowanie i rozwój przedsiębiorstw, poziom zadłużenia [Wyrobek 2012].

Uwzględniając ujemne skutki wymienionych zagrożeń, istotnym zadaniem tych podmiotów gospodarczych jest skuteczne zarządzanie ryzykiem, które polega na przewidywaniu potencjalnych strat i gromadzeniu środków, które mają rekompensować te straty [Jerzak 2000].

Niniejsza praca jest częścią badań na temat uwarunkowań rozwoju produkcji i infrastruktury rynku rodzimych roślin strączkowych, wykorzystywanych na cele paszowe. Zatem celem niniejszego artykułu jest przedstawienie i ocena sytuacji finansowej przedsiębiorstw produkujących pasze. Dany poziom finansowy przedsiębiorstwa osiągają w sytuacji wielu zagrożeń, w związku z tym cel podstawowy rozszerzono o identyfikację sposobów zabezpieczenia przed niepożądanymi skutkami działalności ryzykownej w przedsiębiorstwach produkujących pasze.

Materiał i metody badawcze

Realizując postawiony cel, dokonano analizy i oceny sytuacji finansowej przedsiębiorstw produkujących pasze. Zdaniem Wyrobek [2012], z długiej listy mierników wykorzystywanych w analizie finansowej, do oceny ryzyka działalności gospodarczej służą głównie: wskaźniki tempa zmiany sprzedaży oraz stopnia dźwigni operacyjnej i finansowej. W związku z tym w niniejszej pracy do oceny sytuacji finansowej przedsiębiorstw produkujących pasze posłużono się wybranymi miernikami analizy finansowej, tj. wskaźnikami dynamiki przychodów ze sprzedaży produktów (D_{PS}) oraz zadłużenia i rentowności. W pracy poziom zadłużenia przedsiębiorstw działających w branży paszowej scharakteryzowano trzema miernikami, tj.: miernikiem zadłużenia ogółem (ZDO), który pozwala określić, jaka część aktywów ogółem jest sfinansowana kapitałem obcym; miernikiem zadłużenia kapitału własnego (ZDKW), który stanowi relację zobowiązań ogółem do kapitału własnego; oraz miernikiem długoterminowego zadłużenia kapitału własnego (ZDDKW), który informuje,

w jakim stopniu kapitał własny przedsiębiorstwa zabezpiecza długoterminowe zobowiązania [Dębski 2005].

Z grupy wskaźników rentowności w pracy wykorzystano wskaźnik rentowności kapitału własnego (ROE), będący relacją zysku netto do kapitału własnego. Wysokość rentowności kapitału własnego zależy od rentowności sprzedaży, rotacji posiadanego majątku oraz od struktury kapitałowej [Sierpińska, Jachna 2004; Cebrowska 2007]. Zatem analizę sytuacji finansowej przedsiębiorstw produkujących pasze uzupełniono o wskaźnik rotacji aktywów (RA) liczony jako stosunek przychodów ze sprzedaży do aktywów ogółem, rentowność sprzedaży, będącą relacją zysku netto do przychodów ze sprzedaży (ROS) [Sierpińska, Jachna 2004; Wędzki 2009].

Dla potrzeb tej części badań posłużono się niepublikowanymi danymi Głównego Urzędu Statystycznego z lat 2005–2010 [Niepublikowane dane... 2011], obejmującymi podstawowe elementy sprawozdania finansowego, tj. bilans i rachunek zysków i strat, przedsiębiorstw, podmiotów gospodarczych należących do działu przedsiębiorstw spożywczych oraz grupy przedsiębiorstw produkujących pasze dla zwierząt².

Analizę i ocenę sytuacji finansowej wsparto oceną wykorzystania sposobów zarządzania ryzykiem działalności gospodarczej przez przedsiębiorstwa produkujące pasze dla zwierząt.

Pierwotny materiał, pozwalający zrealizować tę część postawionego celu, został uzyskany na podstawie empirycznych badań, którymi objęto wybrane przedsiębiorstwa produkujące pasze. Badania przeprowadzono w 2012 roku na terenie dwóch województw, tj. wielkopolskiego i kujawsko-pomorskiego. Dobór województw do badań był celowy, a za kryterium przyjęto powierzchnię zasiewu roślin strączkowych w województwie oraz zapotrzebowanie na pasze mierzone wielkością produkcji zwierzęcej (trzody chlewnej i drobiu). W badaniu uwzględniono podmioty objęte obowiązkową sprawozdawczością, tzn. zatrudniające powyżej 9 osób i prowadzące pełną ewidencję księgową. W rezultacie analizie poddano 17 przedsiębiorstw zajmujących się produkcją pasz. Metodą pomiaru był wywiad bezpośredni, w którym wykorzystano standaryzowany kwestionariusz ankietowy. Zebrane dane zostały poddane szczegółowej analizie, a następnie opisane przy zastosowaniu metod statystyki opisowej. Identyfikacja i ocena stopnia wykorzystania sposobów zarządzania ryzykiem działalności gospodarczej przez ankietowanych dokonana została przy wykorzystaniu klasycznych miar położenia, które wsparte zostały tabelaryczną i graficzną prezentacją danych [Wysocki, Lira 2005].

² Dział przedsiębiorstw przemysłu spożywczego według PKD oznaczony jest symbolem 10, natomiast grupa przedsiębiorstw produkujących pasze dla zwierząt 109.

Charakterystyka finansowa przedsiębiorstw produkujących pasze

Zapotrzebowanie na pasze przemysłowe oraz ich produkcja rośnie wraz z pogłowiem trzody i drobiu. W związku z tym w ostatnich latach obserwuje się powolny, ale systematyczny wzrost produkcji pasz. Według danych IERiGŻ-PIB, produkcja pasz przemysłowych w 2010 roku wynosiła 7906 tys. ton i była o połowę wyższa niż w 2005 roku (5278 tys. ton).

Powstaje zatem pytanie, czy wraz ze wzrostem zapotrzebowania na wyroby branży rośnie liczba jednostek, czy istniejące podmioty są w stanie zaspokoić potrzeby rynku?

Z danych przedstawionych w tabeli 1 wynika, że liczba jednostek produkujących pasze w latach 2005–2010 zmniejszyła się ze 117 do 105. Największą dynamikę zmian obserwuje się w grupie małych i średnich przedsiębiorstw. Produkcją pasz w 2010 roku zajmowało się 71 małych przedsiębiorstw, tj. o 14 wytwórni mniej niż w 2005 roku. Łącznie w przemyśle paszowym w 2010 roku zatrudnionych było ponad 9 tys. osób. W 2010 roku przychody netto ze sprzedaży produktów w jednostkach produkujących pasze dla zwierząt wyniosły 12 148 mln zł i były o 3,4 mln zł wyższe niż w 2009 roku. Przychody te stanowiły około 7% przychodów całego przemysłu spożywczego. Przychody ze sprzedaży w wytwórniach pasz, poza 2008 rokiem, zwiększały się. Największy przyrost (prawie o 40%) obserwuje się w 2010 roku. Pozytywna zmiana była następstwem zwiększenia m.in. liczby średnich i dużych przedsiębiorstw oraz poprawą polityki sprzedaży. Produkcja i zyski sektora skoncentrowane były w dużych wytwórniach pasz, które generowały ponad 50% przychodów [Rynek pasz 2009, 2012; Niepublikowane dane... 2011].

W tabeli 2 przedstawiono charakterystyki finansowe, pozwalające na syntetyczną ocenę kondycji finansowej wytwórni pasz na tle przedsiębiorstw przemysłu spożywczego w latach 2005–2010. Z przedstawionych danych wynika, że

Tabela 1

Liczba wytwórni pasz działających w Polsce w latach 2005–2010

Wyszczególnienie	Lata					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Wytwornie pasz ogółem, w tym:	117	107	103	102	101	105
małe	85	76	75	73	71	71
średnie	29	27	23	24	25	28
duże	3	4	5	5	5	6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Tabela 2

Charakterystyki finansowe przedsiębiorstw przemysłu spożywczego i wytwórni pasz w latach 2005–2010

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Przedsiębiorstwa przemysłu spożywczego						
D _{PS}	–	7,3	13,6	2,3	6,1	1,9
ZDO [%]	53,1	53,0	53,1	54,3	52,8	51,6
ZDKW [%]	99,3	98,3	97,9	102,9	98,0	94,0
ZDDKW [%]	21,2	21,5	19,5	24,2	29,1	26,0
RA	1,7	1,6	1,7	1,6	1,6	1,6
ROS [%]	3,3	3,9	4,0	2,6	4,4	4,2
ROE [%]	12,2	13,8	14,2	9,4	15,0	13,9
Wytwórnie pasz						
D _{PS}	–	7,4	13,7	6,8	–2,5	38,9
ZDO [%]	40,8	42,5	42,9	53,8	52,2	50,7
ZDKW [%]	63,8	69,5	69,0	107,7	102,0	95,1
ZDDKW [%]	12,0	10,2	11,3	36,9	33,6	19,5
RA	1,9	1,9	2,0	2,2	2,1	2,1
ROS [%]	5,3	4,1	3,6	2,5	3,5	3,8
ROE [%]	16,9	13,8	12,8	11,6	15,6	16,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

wskaźnik rentowności kapitału własnego, uznawany jako wykładnik możliwości zapewniających środki na dalsze funkcjonowanie jednostki, w przedsiębiorstwach produkujących pasze był wyższy (z wyjątkiem 2007 roku) w porównaniu do przedsiębiorstw przemysłu spożywczego. Wielkość tego wskaźnika w przedsiębiorstwach badanej branży w latach 2005–2010 wahał się od 11,6% w 2008 roku do 16,9% w 2005 i 16,5% w 2010 roku. Na ten dość wysoki poziom rentowności kapitału własnego decydujący wpływ miała rotacja aktywów, która średnio była szybsza w wytwórniach pasz o 0,4 razy w porównaniu z przedsiębiorstwami przemysłu spożywczego. Szybki obrót majątkiem ogółem był spowodowany szybkim upłynnianiem zapasów. Z badań autorek wynika, że cykl zapasów w badanym okresie w przedsiębiorstwach produkujących pasze wahał się od 17 do 26 dni, natomiast w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego wynosił od 33 do 40 dni [Czerwińska-Kayzer, Florek 2012].

Drugim czynnikiem wpływającym na rentowność kapitału własnego była dźwignia finansowa, która nie została w pełni wykorzystana, na co wskazuje dość niski wskaźnik zadłużenia ogółem. Wielkość tego wskaźnika w wytwórniach pasz w badanym okresie wynosiła 40,8–53,8%. Według standardów dopuszczalny

poziom tego wskaźnika wynosi 57–67% [Sierpińska, Jachna 2004]. Wskazuje to, iż poziom zadłużenia w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego jest zdecydowanie niższy niż przyjmowane standardy. Oznacza to, że przedsiębiorstwa badanej branży stosują zachowawczą politykę finansowania działalności, a tym samym wskazuje to na niższe ryzyko finansowe w tych jednostkach.

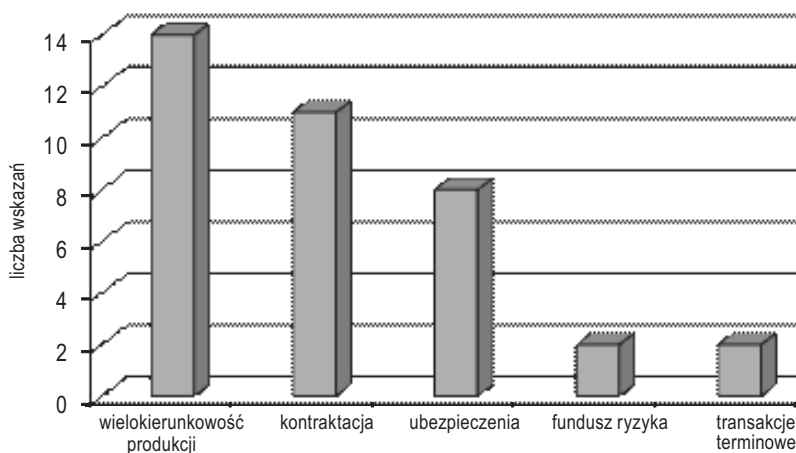
Analizując poziom zadłużenia należy podkreślić, że zobowiązania wpływające na przedstawiony poziom zadłużenia mają charakter krótkoterminowy, ponieważ wskaźnik zadłużenia długoterminowego w wytwórniach pasz w badanym okresie wynosił od 10,2 do 36,9%, natomiast w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego od 19,5% do 29,1%.

Uogólniając można stwierdzić, iż przedsiębiorstwa produkujące pasze cechowały się dobrą kondycją finansową, która w przyszłości pozwoliłaby na utrzymanie działalności nawet przy wystąpieniu niekorzystnych warunków gospodarczych (podwyższonego ryzyka).

Stosowane sposoby zarządzania ryzykiem w przedsiębiorstwach produkujących pasze

Działalność przedsiębiorstw funkcjonujących na rynku rolnym narażona jest nie tylko na trudne do przewidzenia działania siły natury, wywierające wpływ na wielkość produkcji, a tym samym na dochody producentów i przetwórców, jak również na silne wahania i zmienność cen płodów rolnych i ich przetworów. Niepewność co do cen uzyskiwanych i płaconych wywołuje wśród przedsiębiorców wątpliwość uzyskania przychodów ze sprzedaży pozwalających pokryć poniesione koszty produkcji, co przekłada się na rentowność sprzedaży (tab. 2). Postępująca liberalizacja, a także zmiana polityki interwencyjnej UE na rynku rolnym sprawiła, że problem ryzyka cenowego coraz bardziej przybiera na znaczeniu i wymaga aktywnego nim zarządzania. Podmioty działające na rynku powinny indywidualnie i aktywnie dobierać odpowiednie strategie i techniki umożliwiające redukcję ryzyka rynkowego (w tym cenowego), będącego efektem niepewności co do przyszłego przychodu. Wśród badanych przedsiębiorstw produkujących pasze aż 47% z nich w ciągu ostatnich 5 lat zetknęło się z sytuacją zagrażającą funkcjonowaniu przedsiębiorstwa. Najczęściej jako czynniki zagrożenia przedsiębiorcy wymieniali niekorzystną sytuację na rynku oraz wejście na rynek zbytu nowego konkurenta. Przyczyną takiej oceny mogło być zmniejszenie rynku zbytu pasz spowodowane pojawieniem się w 2010 roku czterech nowych podmiotów, w tym: trzech średnich i jednego dużego (tab. 1). Jedną z głównych przyczyn powstania sytuacji kryzysowych okazały się także zmieniające się przepisy prawne.

Podczas badań dokonano identyfikacji wykorzystania przez przedsiębiorstwa paszowe podstawowych sposobów zarządzania ryzykiem spekulacyjnym oraz czystym³ (rys. 1). Z otrzymanych danych wynika, że w badanych podmiotach podstawowym sposobem pozwalającym zmniejszyć skutki ryzyka prowadzonej działalności jest różnicowanie kierunków produkcji (działalności). W ramach wielokierunkowości produkcji badane jednostki poza produkcją pasz najczęściej rozwijały sieć handlowo-doradczą. W sześciu przedsiębiorstwach jako dodatkową działalność prowadzono fermę drobiu lub gospodarstwo rolne.

Rysunek 1

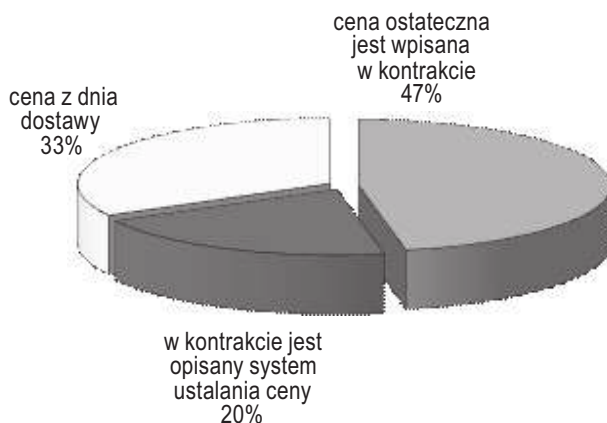
Wykorzystanie instrumentów zarządzania ryzykiem w przedsiębiorstwach produkujących pasze (n = 17)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Kolejną w opinii badanych metodą pozwalającą obniżyć ryzyko rynkowe jest integracja pionowa (rys. 1). Najbardziej powszechną formą integracji pionowej w agrobiznesie są umowy kontraktacyjne, które umożliwiają zarówno producentom pasz, jak i gospodarstwom rolnym rozłożenie na strony transakcji przede wszystkim ryzyko niekorzystnej zmiany cen, a także zapewniają dopływ surowca i zbyt towaru, czyli zmniejszają ryzyko kontrpartniera. Z badań wynika, że tylko 57% podpisanych w danym roku umów kontraktacyjnych jest faktycznie zrealizowanych. Największy odsetek stanowiły kontrakty, w których wpisana została cena ostateczna w dniu zawarcia (rys. 2). Umowy kontraktacyjne zawie-

³ Z ryzykiem czystym mamy do czynienia wówczas, gdy realizacja ryzyka może przynieść dwie możliwości: stratę lub jej brak. Z kolei ryzyko spekulacyjne charakteryzuje się tym, iż nieznanne przyszłe zdarzenia mogą spowodować zarówno straty, jaki i zyski [Tarczyński, Mojsiewicz 2001].

rane są najczęściej na okres 6 miesięcy. Dotyczą one nie tylko zakupu surowca, ale stanowią również formę integracji z odbiorcami produktów i towarów.

Rysunek 2

Systemy ustalania cen w kontraktach terminowych (n = 17)

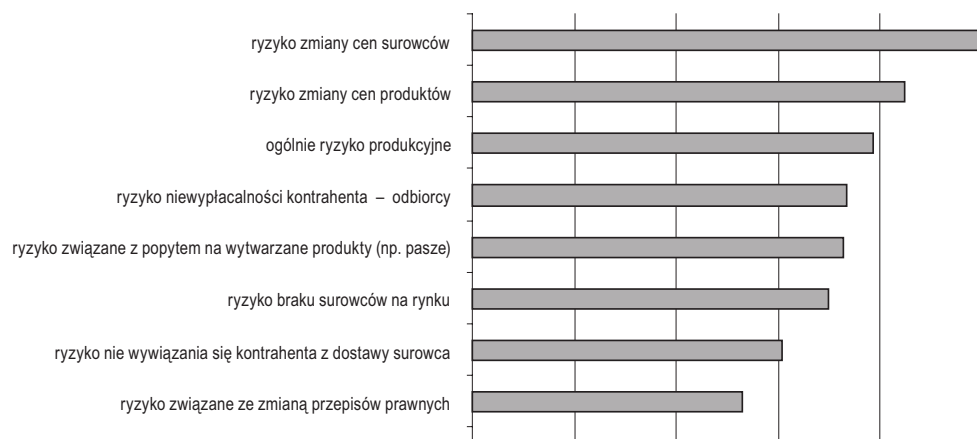
Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Uwagę zwraca małe zainteresowaniem wśród badanych przedsiębiorstw ubezpieczeniami. Tylko połowa ankietowanych ryzyko czyste przenosi na zakłady ubezpieczeniowe. Badani przedsiębiorcy opłacali przede wszystkim ubezpieczenie OC z tytułu prowadzonej działalności oraz ubezpieczenie od zdarzeń losowych. Jako główny powód niezawierania ubezpieczeń respondenci podawali zbyt wysoki koszt oraz wąską ofertę towarzystw ubezpieczeniowych (brak odpowiedniej formy ubezpieczenia).

Kolejnym instrumentem gospodarczym zarządzania ryzykiem może być tworzenie rezerw finansowych (rys. 1). Sposób ten umożliwia przedsiębiorstwu samodzielne finansowanie pewnego akceptowalnego poziomu ryzyka, które zostało zatrzymane w przedsiębiorstwie. Oznacza to, że sfinansowanie ewentualnych strat będących następstwem realizacji działalności ryzykownej spoczywa wyłącznie na przedsiębiorcy. Przykładem zatrzymania ryzyka jest tworzenie specjalnego funduszu ryzyka, pełniącego rolę samoubezpieczenia, z którego pokrywane są ewentualne straty. Fundusz taki tworzony jest z nadwyżek finansowych przedsiębiorstwa. Jak widać z danych przedstawionych na rysunku 1, metoda ta nie cieszyła się wśród ankietowanych dużym zainteresowaniem. W jednym z zakładów fundusz ryzyka stworzono na pokrycie strat na nowo powstającym kierunku produkcji, a w dwóch na zabezpieczenie ryzyka działalności gospodarczej.

W badaniach stwierdzono również niewielkie praktyczne wykorzystanie oferowanych przez giełdę instrumentów rynku terminowego (rys. 1). Jako główne powody niestosowania instrumentów oferowanych przez giełdy respondenci wskazywali brak znajomości tych instrumentów oraz zbyt wysokie koszty jakie wiążą się z ich wykorzystaniem.

Ankietowanych zapytano również jakiego rodzaju ryzyka należy się obawiać, prowadząc działalność na rynku pasz (rys. 3). Według ankietowanych, na rynku pasz należy obawiać się głównie ryzyka cenowego, wynikającego ze zmienności cen płaconych (cen surowców) i otrzymywanych (cen pasz). Niewielkie zagrożenie ankietowani dostrzegają natomiast w zmieniającej się sytuacji politycznej, bardziej obawiają się zmian w przepisach prawnych. Respondenci dobrze oceniają swoją sytuację finansową (obrazowaną przez wypłacalność i płynność). Spowodowane może to być niskim poziomem zadłużenia w badanej branży. Z danych przedstawionych w tabeli 2 wynika, że zadłużenie ogółem w tych przedsiębiorstwach waha się od 41 do 51%. Dodatkowo warto podkreślić, iż na zadłużenie to składają się głównie krótkoterminowe zobowiązania wobec kontrahentów, które zwyczajowo nie przekraczają 30 dni. Zatem ankietowani nie czują zagrożenia wynikającego z braku środków na finansowanie bieżącej działalności gospodarczej.

Rysunek 3

Klasyfikacja zagrożeń działalności gospodarczej według producentów pasz (n = 17)

Uwaga: Ocena według skali od 1 – brak zagrożenia do 12 – duże zagrożenie.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Podsumowanie

Z przeprowadzonych badań wynika, że przedsiębiorstwa produkujące pasze cechowały się dobrą kondycją finansową, która w przyszłości pozwoliłaby na utrzymanie działalności nawet przy wystąpieniu niekorzystnych warunków gospodarczych (podwyższonego ryzyka).

Badania w zakresie identyfikacji stosowanych sposobów zarządzania ryzykiem działalności gospodarczej w analizowanych podmiotach wykazały stosunkowo niski poziom aktywności w tej dziedzinie, a także stwierdzono, że najpowszechniejszym sposobem ograniczania ryzyka było różnicowanie kierunków produkcji.

Na rynku pasz producenci jako główne zagrożenie prowadzonej działalności uważają wysoką zmienność cen produktów i surowców rolnych. Czynnikiem, które stanowią niewielkie zagrożenie dla badanych przedsiębiorstw były z kolei utrata własnej wypłacalności i płynności.

Literatura

- CEBROWSKA T. 2007: *Rachunkowość finansowa i podatkowa*. PWN, Warszawa.
- CZERWIŃSKA-KAYZER D., FLOREK J. 2012: *Kształtowanie płynności finansowej i wypłacalności w przedsiębiorstwach produkujących pasze* (w druku).
- CZYŻEWSKI A. 1997: *Przepływy międzygałęziowe jako makroekonomiczny model gospodarki*. Materiał uzupełniający do wykładu z makroekonomii, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, „Materiały dydaktyczne” 14, Poznań.
- DĘBSKI W. 2005: *Teoretyczne i praktyczne aspekty zarządzania finansami przedsiębiorstw*. PWN, Warszawa.
- JERZAK M. 2000: *Znaczenie rynku terminowego dla rozwoju instytucji giełdy towarowej w Polsce*. Wyd. AR, Poznań.
- JERZAK M., CZYŻEWSKI A. 2006: *Ekonomiczne uwarunkowania wykorzystania rynkowych narzędzi stabilizacji cen i zarządzania ryzykiem w rolnictwie*. Wyd. AR, Poznań.
- Niepublikowane dane Głównego Urzędu Statystycznego 2011: F0-2, statystyczne sprawozdanie finansowe, produkcja artykułów spożywczych, produkcja napojów. GUS, Warszawa.
- Rynek pasz. Stan i perspektywa*. Nr 26, IX.2009. IERiGŻ PIB.
- Rynek pasz. Stan i perspektywa*. Nr 31, IV.2012. IERiGŻ PIB.
- SIERPIŃSKA M., JACHNA T. 2004: *Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych*. PWN, Warszawa.
- TARCZYŃSKI W., MOJSIEWICZ M. 2001: *Zarządzanie ryzykiem. Podstawowe zagadnienia*. PWE, Warszawa.
- WĘDZKI D. 2009: *Analiza finansowa sprawozdania finansowego*. T. 2. *Wskaźniki finansowe*. Oficyna Ekonomiczna, Kraków.
- WYROBEK J. 2012: *Ograniczenia analizy finansowej*. „Rachunkowość” nr 8, Warszawa, s. 11–17.
- WYSOCKI F., LIRA J. 2005: *Statystyka opisowa*. Wyd. AR, Poznań.

Risk Management Tools used by Animal Feed Producing Enterprises

Abstract

The main target of the article was to present and evaluate the financial situation as well as the identification of methods of adverse price change risk management used in the animal feed producing enterprises. The presented research has showed that animal feed producing enterprises characterized by good financial condition. The studies showed a low level of activity in risk management. The main threat of economic activity is the price risk.